

سرشناسه:	سجادی دره صوفی، سید حسن، ۱۳۵۰
عنوان و نام پدیدآور:	فضه؛ باب فاطمه <small>علیها السلام</small> / سید حسن سجادی دره صوفی
مشخصات نشر:	قم، نورالامین، ۱۴۰۰
مرجع تولید:	معاونت پژوهش
مشخصات ظاهری:	۴۰۸ ص
شابک:	۹۷۸-۶۲۲-۷۱۵۶-۲۴-۹
وضعیت فهرست نویسی:	فیبا
یادداشت:	کتابنامه: ص ۴۰۱-۴۰۷؛ همچنین به صورت زیرنویس.
یادداشت:	چاپ دوم، ۱۴۰۱.
موضوع:	فضه
موضوع:	زنان مقدس مسلمان - سرگذشتنامه
موضوع:	Muslim women saints - Biography
موضوع:	اسلام - تاریخ
موضوع:	Islam - History
رده بندی کنگره:	۵۵/BP ۵۲
رده بندی دیویی:	۹۷۹/۲۹۷
شماره کتابشناسی ملی:	۸۶۹۹۴۷۶
اطلاعات رکورد کتابشناسی:	فیبا
این کتاب با کاغذ حمایتی منتشر شده است	

NBP ۳۳

فضه؛ باب فاطمه علیها السلام

مؤلف: سید حسن سجادی دره صوفی

ناشر: نورالامین

● چاپخانه: چاپخانه دیجیتال المصطفی صلی الله علیه و آله ● شمارگان: ۵۰۰

باتشکر از دست اندکارانی که ما را در تولید این اثر با ما یاری رساندند

● مدیر انتشارات: مصطفی نوبخت

● ناظر چاپ: ایوب جمالی

● مدیر تولید: جعفر قاسمی ابهری

pub.nooralamin@gmail.com

همه حقوق برای ناشر محفوظ است

شماره تماس:

همراه: ۰۹۰۱۵۸۲۱۷۶۳ / خط ثابت: ۰۲۵۳۷۸۳۹۳۰۹ داخلی ۴۱۱ و ۲۱۰

فَضُّهٗ؛ بَابُ فَاطِمَةَ ۙ عَلَیْهَا السَّلَامُ

سید حسن سجادی دره صوفی

معارف اسلامی ناب، نیاز بشر تشنه معنویت امروز است. در این دوران که بسیاری آن را عصر پایان جهان می‌دانند، گرایش به دین و معنویت، سرعتی شگفت یافته است. در این میان، اسلام بیشترین سهم را از این گرایش به دین دارد، و چرا چنین نباشد؟ اسلام، دین انسانی زیستن، عدالت‌پروری و عشق به هم‌نوع است و بشر این عصر، این گوهر گمشده را در اسلام ناب یافته است.

از سوی دیگر، گسترش پُرشتاب رسانه‌ها و ابزارهای انتشار اطلاعات، بی‌وقفه موجب پدید آمدن پرسش‌ها و شبهات جدیدی می‌شود که تا اندکی پیش از این، هیچ‌یک از آنها قابل تصور نبود. این انفجار اطلاعات، به‌ویژه در دنیای مجازی، اغلب فرصت ژرف‌اندیشی را از انسان سلب می‌کند و همین موجب شناخت نادرست یا ناقص از بسیاری امور، به‌ویژه مفاهیم و معارف دینی می‌گردد.

بنابراین، تبلیغ و نشر مؤثر معارف اسلامی ناب، رسالت خطیری است که بر عهده همه متولیان این امر می‌باشد. بدون تلاش خالصانه و آگاهانه برای رسیدن به این هدف، پتانسیل عظیمی که در گرایش بشر به معنویت در این عصر پدید آمده، به هدر خواهد رفت.

نشر «نورالامین» به سهم خود می‌کوشد تا بخش اندکی از رسالت عظیم نشر معارف اسلامی ناب را به بهترین شکل ممکن انجام دهد و در این راستا از پیشنهادها و انتقادهای همه فرهیختگان این عرصه، برای غنا بخشیدن به آثار خود استقبال می‌کند.

فهرست

مقدمه	۱۵
فصل اول: مباحث مقدماتی	۱۹
۱. اقسام تاریخ و منابع آن	۱۹
۲. علم تاریخ مبتنی بر ظنون است	۲۰
۳. پذیرش خبر ثقه در تاریخ	۲۲
دیدگاه میرزای قمی درباره اعتبار تاریخ	۲۲
۴. تفکیک قدر متیقن از تفصیل حوادث در تاریخ	۲۳
۵. ضرورت تفکیک کتب تاریخ از کتب مناقب و روضه و قصص	۲۵
الف) کتب قصص و داستان‌ها	۲۵
ب) کتب کلامی و جدلی	۲۶
ج) کتب مبتنی بر تسامح	۲۷
۶. میزان در جواز قرائت مرآئی	۲۹
شرط اول: رعایت حرمت امام معصوم <small>علیه السلام</small>	۳۰
شرط دوم: رعایت صدق	۳۰
حکم اخبار مجعول	۳۰
شرط سوم: اجتناب از تدلیس	۳۱
۷. حکم ترسیم وقایع و حوادث	۳۲
۸. میزان در جواز و حسن زیارت قبور مقدسه	۳۳
۹. خفقان حاکم بر نگارش در عصر امام حسین <small>علیه السلام</small>	۳۴

۱۰. حکم روایات و منابع مستحده _____ ۳۵
- نتیجه مباحث مقدماتی _____ ۳۶
۱. اهمیت خادم در سیره اهل بیت علیهم السلام _____ ۳۷
- واژه خادم _____ ۳۷
۲. جبرئیل و ملائکه، خدمتگزار اهل بیت علیهم السلام _____ ۴۶
۳. چرا فضّه _____ ۴۷
- واژه فضّه _____ ۴۸
- واژه فضّه در قرآن _____ ۴۹
- مناسبت اسم با مسمی _____ ۴۹
- دیدگاه حافظ عاصمی درباره واژه فضّه _____ ۵۱
۴. فضّه، باب فاطمه علیها السلام است _____ ۵۱
- باب در لغت _____ ۵۲
- واژه باب و ابواب در قرآن دوازده مرتبه آمده است _____ ۵۳
- خصوصیت باب نسبت به صاحب باب _____ ۵۳
- در فرهنگ اهل بیت علیهم السلام به چه کسی باب می‌گویند؟ _____ ۵۴
- فلسفه این لقب بر فضّه چیست؟ _____ ۵۴
۵. چرا جاریه _____ ۵۵
۶. فضّه در لسان وصف _____ ۵۸
- فضّه از منظر تاریخ _____ ۵۸
- دیدگاه اهل سنت _____ ۵۸
- تشکیک ابن تیمیه به اصل وجود حضرت فضّه _____ ۵۹
- نقد و بررسی اشکال ابن تیمیه _____ ۶۰
- دیدگاه علمای شیعه _____ ۶۷
- دیدگاه علامه علی‌اکبر دهخدا _____ ۷۰
- فضّه محدثه بود _____ ۷۰
- دیدگاه آیت‌الله العظمی جوادی آملی در مورد علم کیمیایی فضّه _____ ۷۱
- دیدگاه آیت‌الله مجتهدی تهرانی درباره فضّه _____ ۷۱
- فضّه از دیدگاه آیت‌الله العظمی بهجت _____ ۷۲

- ۷۲ _____ فضه از دیدگاه علامه عسکری
- ۷۳ _____ فضه از دیدگاه آیت‌الله العظمی وحید خراسانی
- ۷۳ _____ آیت‌الله العظمی مظاهری
- ۷۳ _____ آیت‌الله العظمی نوری همدانی
- ۷۴ _____ **نقش زنان فداکار در تاریخ اسلام درس آموز است
- ۷۴ _____ ملت‌ها بدون زنان شجاع و انسان‌ساز، شکست می‌خورند
- ۷۴ _____ «فضه» الگوی خوبی برای حافظان قرآن است
- ۷۵ _____ دیدگاه شهید مطهری
- ۷۶ _____ دیدگاه آیت‌الله محمدعلی گرامی
- ۷۶ _____ دیدگاه علامه سیدجعفر مرتضی عاملی
- ۷۶ _____ ۷. دیار فضه
- ۷۷ _____ قول اول: فضه، اهل هند است
- ۷۸ _____ نحوه ورود فضه به مدینه بر این مبنا
- ۷۹ _____ قول دوم: فضه از سودان است
- ۸۰ _____ مقاله اشرف آشوری
- ۸۰ _____ قول سوم، فضه از بربر است
- ۸۰ _____ قول چهارم، فضه دختر بعضی ملوک حبشه است
- ۸۰ _____ دیدگاه مختار
- ۸۱ _____ دیدگاه علامه محمدصادق کرباسچی
- ۸۲ _____ حل بین روایات
- ۸۳ _____ پدر و مادر فضه
- ۸۳ _____ شوهران فضه بعد از فاطمه
- ۸۴ _____ ابو ثعلبه حبشی کیست؟
- ۸۵ _____ وفات ابو ثعلبه
- ۸۵ _____ دیدگاه علامه محمدصادق کرباسی در مورد ابو ثعلبه
- ۸۶ _____ ملک غطفانی کیست؟
- ۸۷ _____ فرزندان فضه

- فصل دوم: فضه در عصر رسول الله صلی الله علیه و آله ۹۱
۱. ورود فضه به مدینه و آشنایی با اهل بیت علیهم السلام ۹۱
۲. نحوه حضور او در منزل امیرالمؤمنین علیه السلام ۹۲
- در مکتب رسول اکرم صلی الله علیه و آله ۹۵
- فضه و قرآن ۹۷
- دیدگاه مورخان ۱۰۷
- نقل علامه محمدصادق کرباسی ۱۱۳
- دیدگاه زینب بنت یوسف فواز عاملی ۱۱۴
- درخواست کنیز ۱۲۰
- تسبیح فاطمه جایگزین خادمه ۱۲۰
- دیدگاه مرحوم شیخ ذبیح الله محلاتی درباره این داستان ۱۲۶
- کیفیت خریداری شدن فضه از منظر محدثان و مفسران ۱۲۸
- دیدگاه علامه محمدصادق کرباسی ۱۳۰
- پیامبر صلی الله علیه و آله اسم او را فضه گذاشت ۱۳۱
- دیدگاه سیره نویسان ۱۳۲
- دیدگاه علامه امینی ۱۳۸
- دسته سوم از آیات ۱۴۴
- تکلم با قرآن ۱۴۴
- تکلم با قرآن در مسیر حج ۱۴۵
- بیان علامه محمدجواد مغنیه در باب تکلم فضه با قرآن در حج ۱۴۹
- سفر به سوی بیت المقدس در بیان سید نعمت الله جزائری رحمته الله علیه ۱۵۴
- نکته ها ۱۶۰
- فضه از دیدگاه مفسران ۱۶۰
- فضه از دیدگاه علامه طباطبایی ۱۶۰
- دیدگاه شیخ ذبیح الله محلاتی در مورد نزول آیه ۱۶۲
- فضه، بسته غذایی برای اهل بیت علیهم السلام آورد ۱۶۴
- فصل سوم: فضه در عصر علی و فاطمه علیها السلام ۱۶۷
- فضه پس از وفات پیامبر صلی الله علیه و آله ۱۶۷

- ۱۶۸ _____ شخصیت روایی _____
- ۱۶۹ _____ چگونگی راه‌یابی فضه به خانه فاطمه زهرا علیها السلام _____
- ۱۷۰ _____ فضه، تربیت شده مکتب فاطمی _____
- ۱۷۱ _____ فضه در بیت رحمت _____
- ۱۷۳ _____ زهد، کیمیای سعادت _____
- ۱۷۷ _____ فاطمه علیها السلام کارهای خانه را با فضه تقسیم کرد _____
- ۱۷۷ _____ سلمان: چرا از فضه کمک نمی‌گیری _____
- ۱۷۸ _____ دفاع علامه سیدجعفر مرتضی‌العاملی از فلسفه احترام به فضه _____
- ۱۷۹ _____ فضه؛ دیگر این کار را نکن! _____
- ۱۸۰ _____ صدقه‌ای که به جاریه داد _____
- ۱۸۲ _____ فضه و علم کیمیا _____
- ۱۸۵ _____ جبرئیل از مقام فضه نزد پیامبر صلی الله علیه و آله خبر داد _____
- ۱۸۸ _____ نقل عایشه _____
- ۱۸۸ _____ الثاني و التسعون: الإبريق الذي من الجنة، و الماء أتى به جبرئيل عليه السلام لعلي عليه السلام _____
- ۱۸۹ _____ نقل شیخ ذبیح‌الله محلاتی _____
- ۱۹۰ _____ تحلیل محلاتی از نقل ماجرا _____
- ۱۹۳ _____ شریک بودن فضه در مصائب اهل بیت علیهم السلام _____
- ۱۹۳ _____ اللهم بارک لنا فی فضتنا _____
- ۱۹۴ _____ خداوند! به فضه ما برکت عنایت فرما _____
- ۲۰۲ _____ فضه رازدار فاطمه علیها السلام _____
- ۲۰۳ _____ فاطمه علیها السلام و تقسیم کار در خانه با امیرالمؤمنین علیه السلام و فضه _____
- ۲۰۶ _____ فضه خادمه، فقه‌آشنا _____
- ۲۰۷ _____ مباحث ماجرای اذان بلال _____
- ۲۱۳ _____ متن‌های منقول از اذان بلال _____
- ۲۱۴ _____ نقل علامه مرعشی نجفی و توفیق ابوعلم _____
- ۲۱۵ _____ فضه، بسترتم را جلو پنجره ببر تا اذان بلال را بشنوم _____
- ۲۱۷ _____ تحلیل علامه شوشتری از سه اذان بلال _____
- ۲۱۸ _____ ناسزاگویی عمر به فضه _____
- ۲۲۵ _____ گزارش عمر به ابوسفیان از آزار اهل بیت علیهم السلام و فضه _____

- ۲۳۰ _____ علی علیه السلام از فضه خواست تا محسن علیه السلام را دفن کند
- ۲۳۰ _____ نقل و تحلیل سیدمقرم
- ۲۳۵ _____ تحلیل محدث قمی
- ۲۳۹ _____ روزی که لاله پرپر شد
- ۲۴۱ _____ آخرین فریاد
- ۲۴۱ _____ محرم کوثر
- ۲۴۲ _____ شهادت حضرت فاطمه علیها السلام
- ۲۴۲ _____ فضه به فریادم برس
- ۲۴۳ _____ فضه، گزارشگر ماجرای رسیدن فرزندان زهرا علیها السلام
- ۲۴۵ _____ شرکت فضه در مراسم نماز و تشییع و تدفین شهیده
- ۲۴۶ _____ فضه از غسل حضرت زهرا علیها السلام می گوید
- ۲۴۷ _____ وداع فضه با صدیقه کبری علیها السلام
- ۲۵۱ _____ فصل چهارم: فضه در عصر امیرالمؤمنین و امام حسن مجتبی علیه السلام
- ۲۵۱ _____ همراهی فضه با امیرالمؤمنین علیه السلام بعد از شهادت حضرت زهرا علیها السلام
- ۲۵۲ _____ اعتراض به حاکمیت
- ۲۵۴ _____ فریاد با سکوت
- ۲۵۶ _____ تبلیغ ولایت در ایام حج
- ۲۷۲ _____ دفاع علامه سیدجعفر مرتضی‌العاملی از ضعف سند
- ۲۷۳ _____ خلاصه ماجرای ورقه بن عبدالله ازدی
- ۲۷۵ _____ فضه، مدیر غذای اهل بیت علیهم السلام بعد از فاطمه علیها السلام
- ۲۷۵ _____ ماجرای اول
- ۲۷۶ _____ ماجرای دوم
- ۲۷۷ _____ ماجرای سوم
- ۲۷۸ _____ دفاع فضه از مقام بلند امیرالمؤمنین علیه السلام
- ۲۸۱ _____ یک دیدگاه
- ۲۸۲ _____ نقد دیدگاه
- ۲۸۳ _____ امیرالمؤمنین علیه السلام سفارش امام حسین علیه السلام را به شیر کرد
- ۲۸۵ _____ فضه به ابن ملجم حمله کرد و امام مجتبی علیه السلام او را ساکت کرد

۲۸۹	فصل پنجم: فضه در کربلا
۲۸۹	فضه علم دار سپاه اهل بیت <small>علیهم السلام</small>
۲۸۹	عصر شب زدگان
۲۹۱	بانوان و نهضت حسینی
۲۹۳	غروب خورشید امامت
۲۹۳	حضور فضه در کربلا
۲۹۴	قراین روایات و نکات تاریخی
۲۹۴	اهل بیت <small>علیهم السلام</small> با همه کنیزان و یاران به کربلا رفتند
۲۹۵	زنان اسیر از غیر بنی هاشم در کربلا
۲۹۷	حدیث شیر فضه
۳۰۰	اکسیر عبادات از اسرار شهادت
۳۰۰	در کیفیت آمدن شیر به قتلگاه جهت حفاظت از بدن حضرت <small>علیه السلام</small>
۳۰۲	تذئیل اول
۳۰۲	تحلیل قضیه شیر و جولان اسبها بر بدن مبارک
۳۰۸	بررسی صحت روایت
۳۰۸	شهید مطهری تکذیب می کند
۳۰۹	دلیل بر ضعف حدیث
۳۱۱	دلایل منطقی بر نبود شیر در کربلا
۳۱۲	دیدگاه سید جعفر مرتضی العاملی در نقد روایت
۳۱۶	یک احتمال مهم
۳۱۸	مقام شیر فضه
۳۱۹	امام حسین <small>علیه السلام</small> فضه را نصیحت کرد
۳۲۱	وصیت های امام حسین <small>علیه السلام</small> به فضه
۳۲۱	داستان کثیر بن زیاد
۳۲۳	وصیت دوم
۳۲۴	فضه، ماجرای پیراهن را از زینب <small>علیها السلام</small> پنهان کرد
۳۲۵	وصیت سوم
۳۲۹	پیراهن سه گانه یوسف در فرهنگ فارسی

- ۳۲۹ پیراهن خون‌آلود _____
- ۳۳۰ پاره شدن پیراهن توسط زلیخا _____
- ۳۳۰ پیراهن شفابخش _____
- ۳۳۳ فضّه، زینب علیها السلام را سوار کرد _____
- ۳۳۸ گریه زینب کبری علیها السلام هنگام سوار شدن به محمل _____
- ۳۳۹ شمر امام سجاد علیه السلام را کتک زد و فضّه، زینب را سوار کرد _____
- ۳۴۱ دیدگاه صاحب کتاب مجموعه *وفیات الائمة* درباره سوار شدن حضرت زینب علیها السلام _____
- ۳۴۶ در مسیر اسیری، اهل بیت علیهم السلام از غذای فضّه خوردند _____
- ۳۴۷ دعای فضّه برای اُسرای اهل بیت علیهم السلام _____
- ۳۴۸ دیدگاه علامه شیخ مهدی حائری در مورد وجود حضرت فضّه در کربلا _____
- ۳۵۰ فضّه برای تقویت عزاداری سید الشهداء علیهم السلام غذا پخش می‌کرد _____
- ۳۵۳ فصل ششم: فضّه از کربلا تا شام _____
- ۳۵۵ فضّه به همراه اسرا نزد یزید _____
- ۳۵۹ فصل هفتم: از شام تا شام _____
- ۳۵۹ فصل غروب _____
- ۳۶۰ بارگاه فضّه در شام است _____
- ۳۶۲ کسانی که معتقدند حضرت فضّه در شام مدفون است _____
- ۳۶۵ فصل هشتم: فضّه در لسان اشعار _____
- ۳۶۵ فضّه در لسان شعرا _____
- ۳۷۶ دو قصیده از شیخ حسین کاظم الشمیری: _____
- ۳۷۶ قصیده اول _____
- ۳۷۹ قصیده دوم _____
- ۳۸۲ فضّه دربار تو مرّی مریم _____
- ۳۸۳ اللهم بارک لنا في فضّتنا _____
- ۳۸۳ اشعار فارسی _____
- ۳۸۴ خدا را فضّه! زینب را صدا کن _____
- ۳۸۵ بگو: هم فضّه و هم مسمار باشد _____

- ۳۸۶ _____ خاک پای فضه‌ات چون کیمیا
- ۳۸۶ _____ وصول فضه به مقام «باب فاطمه علیها السلام»
- ۳۸۷ _____ نومید گشته فضه ز چشم کبود او
- ۳۸۷ _____ صبح آرزو
- ۳۸۹ _____ رباعی
- ۳۹۰ _____ فضه رازدار فاطمه علیها السلام
- ۳۹۰ _____ زیارت‌نامه موجود برای حضرت فضه
- ۳۹۱ _____ زیارت قبور مؤمنین رضی الله عنهم أجمعین است
- ۳۹۹ _____ زیارت‌نامه حضرت فضه
- ۴۰۱ _____ کتابنامه

مقدمه

اگر به عصر ظهور اسلام و زندگی ائمه اطهار علیهم السلام بنگریم، می‌بینیم که برخی موقعیت‌ها و خصوصیات، سبب شد که از ضبط اسامی برخی افراد، به‌ویژه اطفال و کنیزها جلوگیری صورت گیرد. برای نمونه، به چند نکته اشاره می‌شود:

۱. در دوره زندگانی ائمه اطهار علیهم السلام و در صدر اسلام، مسائلی مانند کمبود نگارش، اختناق شدید حکمرانان اموی، کم‌توجهی به ثبت و ضبط جزئیات رویدادها، سخت‌گیری حکومت بر سیره‌نویسان، جانب‌داری‌ها و...، سبب بروز بعضی اختلافات در نقل مطالب تاریخی شده است. بیشتر خبرنگاران و گزارشگران، یا دشمن بودند یا از طرف دشمن بودند؛ چنان‌که بسیاری از راویان کربلا از جمله حمید بن مسلم، آدم‌های بی‌طرفی نبودند که بشود به آنها اعتماد کرد.

۲. بر اثر تاخت‌وتازها و نبود مدیریت و دانش‌ستیزی بعضی حکمرانان، بسیاری از منابع ارزشمند از میان رفته است. به همین دلیل، این گمان تقویت می‌شود که بسیاری از این اسناد و منابع معتبر، در جریان این درگیری‌ها و تعصب‌های مذهبی و مسائل سیاسی، از بین رفته و به دست ما نرسیده است. بسیاری از مقاتل، از دست رفته و این در حالی است بسیاری از بزرگان صحابه و بیشتر شخصیت‌های بزرگ علمی، مقتل نوشتند؛ ولی متأسفانه به دست ما نرسیده است.^۱

۱. برای توضیح بیشتر، به مقدمه *مقتل‌الحسین* به روایت صدوق، اثر محقق گرانبمایه صحتی سردرودی مراجعه شود.

۳. منابع، به همان اندازه‌ای هم که وجود داشت، بعضاً از ترس این‌که از بین نروند یا دشمنان اهل بیت علیهم السلام آنها را آتش نزنند، صاحبان کتاب‌ها آنها را پنهان می‌کردند و انتشار نمی‌دادند و بعضاً نسخه‌های خطی وجود داشت و دارد که هنوز چاپ نشده که هم در باب روایات و هم تاریخ و هم درباره انساب است.

در تاریخ، درباره حضرت فضه چند نکته را باید توجه داشت:

۱. قدر این خانم را بسیاری از تاریخ‌نویسان، که بیشتر اهل سنت‌اند، ندانسته‌اند یا برای آنان مهم نبوده است که بخواهند به‌طور دقیق احوال این بی‌بی را بنویسند یا به‌خاطر تعصب‌های مذهبی و مسائل سیاسی، تا توانسته‌اند عمداً پنهان کرده‌اند؛

۲. اگر در این باره، مطالبی هم نوشتند، یا ناقص است یا به‌طور کامل در اختیار رسانه‌ها و خطبا و مداحان قرار نگرفته؛ مثل ماجرای پشت در رفتن فضه که مشهور شده است یا جریان ابوالقاسم قشیری درباره مسلط بودن فضه بر قرآن.

۳. برخی خصوصیات ایشان، یا سینه‌به‌سینه نقل شده است یا اگر در این باره کتابی هست، یا به زبان اردوست یا انگلیسی یا ترکی و یا در نسخه‌های چاپ‌های سنگی و خطی وجود دارد که باز هم به دست ما نرسیده است.

مطالب این نوشتار، در حد توان، از منابع در اختیار در کتابخانه فیضیه و مسجد اعظم و نرم‌افزارها، سایت‌ها و مقالات و کتاب‌هایی که به زبان اردو نوشته شده، جمع‌آوری گردیده است. با این همه، مطالب دیگری در سینه‌ها یا کتاب‌های چاپی و غیر چاپی وجود دارد که دسترسی به آنها وجود نداشت؛ از این رو از دوستانی که این کتاب را می‌خوانند، تقاضا دارم:

۱. اگر پیشنهاد یا انتقادی دارند، ما را از راهنمایی خود بی‌بهره نگذارند تا در چاپ بعدی، اصلاح یا اضافه شود.

۲. اگر پس از خواندن کتاب، اهمیت موضوع برای‌شان مسلم شد و از طرفی، نزد آنان اطلاعات و مطالبی وجود داشت که مکمل کتاب بود، در کتاب یا مقاله جداگانه‌ای چاپ کنند و برای ما بفرستند تا در چاپ‌های بعدی اضافه شود.

۳. ممکن است در این کتاب، مطالبی ببینند که سند آن قوی نباشد یا برای اولین بار دیده باشند که این، به دلیل همان مسائلی است که در مقدمه گفتیم؛ یعنی ممکن است مطلب، یا برای مورخان مهم نبوده است که گزارش نکرده‌اند یا آن زمان در اختیار آنان بوده، اما بعداً سند آن، سینه‌به‌سینه نقل، و مکتوب شده یا آن سند از بین رفته و ترجمه آن به زبان اردو وجود داشته است که ما از آن بهره گرفتیم.

در پایان، مناسب است از این دوستان تشکر کنیم:

۱. جناب آقای حاج منصور ارضی، مداح دلسوخته اهل بیت علیهم‌السلام که مشوق بودند و بعضاً نکاتی فرمودند که در این کتاب از آن استفاده شده است؛

۲. از برادر عزیزم جناب آقای جواد حیدری که مشوق بودند نیز تشکر می‌کنم؛

۳. از سید بزرگوار و برادر عزیزم سید محمد عباس پور که در جمع‌آوری منابع، کمک کار بودند نیز تشکر می‌کنم.

حوزه علمیه قم

سید حسن سجادی دره‌صوفی

مصادف با سالروز میلاد مسعود مولا الموحدين امير المؤمنين عليه‌السلام

سیزدهم رجب المرجب ۱۴۴۲ و ۱۳۹۹